

Individuel Forberedende Uddannelse [IFU]

Udviklingsprojekt under Dansk Folkeoplysnings Samråd

Jeg startede fordi jeg havde en depression. Jeg har aldrig rigtigt passet ind nogen steder. Jeg lå sådan set bare i en seng og lavede ingenting. Så hørte jeg om det her sted og tænkte ok, hvis jeg ikke skal læse, så kan det her være i orden. Og for første gang oplevede jeg at blive forstået og accepteret, som den jeg er. Og der var en fantastisk stemning. Nu er jeg videre. Jeg tager faktisk en studentereksamen til sommer.

deltagercitat

Undervisningsvejledning

- til skoleledere og undervisere

2009

Indhold

Forord	3
Indledning	4
Kapitel 1: Teoretiske pejlemærker for IFU	5
1.1. Læringsprofil og behov	5
1.2. Læreprocessens tre dimensioner	7
1.3. Læringsens tre dimensioner + en	8
Kapitel 2: Mønsterbrydende læringsrum i folkeoplysningen	10
2.1. Folkeoplysningens motivationsskabende tilgang	10
Kapitel 3: Brikker til en undervisningsvejledning for IFU	12
3.1. Formål	12
3.2. Målgruppe	12
3.2.1. Optag	13
3.3. Tilrettelæggelse	13
3.3.1. Prototyper på IFU-forløb	13
3.4. Hverdagen på IFU	15
3.4.1. Samarbejdsrelationer og -partnere	16
3.5. Læringsmiljø	16
3.6. Pædagogik	17
3.6.1. Deltageren som ressourcefuld aktør	17
3.6.2. Energigivende sociale rammer	17
3.6.3. Indholdet tilrettelægges fleksibelt målrettet	18
3.6.4. Undervisning og vejledning sker i samspil	18
3.6.5. Synlighed og tilgængelighed i forhold til samfundets muligheder og tilknytning til arbejdsmarkedet	19
3.7. Temaer til læringsplanen	19
3.8. Optagelse og indslusning	19
3.9. Vejledning	19
3.9.1. Vejledning i folkeoplysningsregi	20
3.9.2. Vejledning i IFU-forløb	20
3.9.3. Livsvejledning	21
3.10. Afklaring og dokumentation af realkompetencer	21
3.10.1. Afklaring	22
3.10.2. Dokumentation	22
3.10.3. Erhvervs- og uddannelsesvejledning	23
3.11. Praktik	23
3.11.1. Uddannelsespraktik	23
3.11.2. Erhvervspraktik	23
3.12. Faglig og personlig støtte	24
3.13. Fag og emner	24
3.13.1. Fag	24
3.13.2. Andre fag	25
3.13.3. Alment dannende fag	25
3.14. Opfølgning og overgangsstøtte	25
4.1. Dokumentation af resultater	26
4.1.1. Resultater i forhold til IFU-forløbets mål	26
4.1.2. Interne resultater og dokumentation af deltagerens viste og opnåede kompetencer	26
4.2. Evaluering	27
4.2.1. Deltagertilfredshed med undervisning og læringsmiljø	27
4.2.2. Deltagerens egen vurdering af deres udbytte – kvalitativ evaluering	27
Litteratur, artikler, links mv.	28
Redskaber og metoder til afklaring og dokumentation af realkompetencer	29

Forord

Denne Undervisningsvejledning er en del af udviklingsprojektet "Individuel Forberedende Uddannelse" – i daglige tale kaldet IFU. Projektet er finansieret af midler fra DFS' Udviklingspulje og er gennemført i samarbejde med et andet udviklingsprojekt "Folkeoplysning og motivation for læring", der er finansieret af Pulje B midler i DFS. Begge projekter har haft den samme følgegruppe med repræsentanter fra DFS og de landsdækkende oplysningsforbund.

AOF har været ansvarlig for ansøgning og projektledelse i forhold til "Individuel Forberedende Uddannelse", mens Daghøjskoleforeningen har været ansvarlig for ansøgning og projektledelse i projektet "Folkeoplysning og motivation for læring".

Denne undervisningsvejledning til Individuel Forberedende Uddannelse er det konkrete produkt fra IFU-projektet, mens rapporten "Motivation skabes i samarbejde", der er udarbejdet af forskere fra DPU, er det tilsvarende produkt fra motivationsprojektet.

Formelt set er der tale om to projekter. Men i det konkrete projektarbejde er udviklingen sket, som om der var tale om ét samlet projekt, der til daglig er blevet omtalt som IFU-projektet.

Følgegruppen har bestået af:

Lene Buerup Andersen, LOF
Bernhard Trier Frederiksen, NETOP
Mia Sørup, FOF
Niels Anton Svendsen, DOF
Jan Howy Rasmussen, DOF Vestegnen
Henrik Christensen, DFS
Agnethe Nordentoft, DFS
Stine Hohwü-Christensen, DFS
Randi Jensen, Daghøjskoleforeningen
Kirsten Flyvholm, AOF Danmark

Følgende forskere har været tilknyttet projektet:

Steen Høyrup Pedersen, DPU
Steen Elsborg, DPU

Indledning

Det overordnede mål med IFU-projektet er at opnå anerkendelse af folkeoplysningens samfundsmæssige værdi i forhold til læringsmotivation og uddannelse. Konkret håber vi at opnå Undervisningsministeriets anerkendelse af et uddannelsesforløb i en form, der kan sammenlignes med FVU-modellen, gennem lovgivning om tilskud til en nærmere defineret pædagogisk aktivitet, som kan varetages af en nærmere defineret udbyderkreds. I tilknytning hertil håber vi opnå tilskud og SU/VEU-godtgørelse for forløb, der falder indenfor konceptet.

Vi er overbeviste om, at IFU-projektet kan være et vigtigt bidrag til at sikre regeringens mål om, at 95 pct. af en ungdomsårgang skal have en formel uddannelse. Og IFU-projektet er blevet yderligere aktualiseret af, at regeringen i begyndelsen af 2009 nedsatte et Folkeoplysningsudvalg, der bl.a. skal beskæftige sig med folkeoplysningens muligheder og vilkår for at bidrage til væsentlige samfundsmæssige opgaver – herunder uddannelse.

Som nævnt i forordet, er de foreløbige produkter af arbejdet med IFU-projektet en forskningsbaseret analyse om motivation for læring samt denne undervisningsvejledning til konkrete IFU-forløb. Motivationsrapporten kan læses selvstændigt, men den indgår også i undervisningsvejledningens indledende kapital om teoretiske pejlemærker for IFU. I dette kapital skitserer vi i det hele taget de teoretiske overvejelser, der ligger til grund for sammensætningen af IFU-forløbet. I kapitel 2 skitseres desuden, hvordan motivationsartiklen "Mønsterbrydende læringsrum i folkeoplysningen" bruges som pædagogisk ramme for IFU-forløbet.

I kapitel 3 udfoldes undervisningsvejledningen til IFU, idet det her beskrives, hvordan de karakteristiske brikker til et IFU-forløb ser ud og kan sammensættes. Hvad der derudover skal tilføjes til undervisningsvejledningen på de enkelte skoler, der vil udbyde IFU, er det op til de enkelte udbydere at beslutte.

Kapitel 4 handler om evaluering og dokumentation af IFU-forløb, og til slut findes en litteraturliste med teoretisk litteratur, artikler, links samt henvisning til metoder og redskaber til afklaring af realkompetencer.

Undervisningsvejledningen er rettet til skoleledere og forløbsansvarlige undervisere på de af folkeoplysningens skoler, der ønsker at udbyde IFU-lignende forløb.

Kapitel 1: Teoretiske pejlemærker for IFU

Individuel Forberedende Uddannelse (IFU) er et svar på den politiske udfordring, der ligger i at få flere til at uddanne sig mere. Og det er i endnu højere grad et forsøg på at tage udfordringen op fra de kort- eller ikke-uddannede mennesker, som ikke oplever, at uddannelse er en mulighed for dem.

Med baggrund i 40 års forskning formulerer Knud Illeris udfordringen således:

- *Det lærende samfund er ved at vokse hen over hovedet på os. Vi må huske på, at omkring halvdelen af den voksne befolkning er gået ud af folkeskolen med en forestilling om, at de ikke er særlig gode til at lære. De ville så inderligt ønske, at de ikke var nødt til at fortsætte med livslang læring.*

Den kendsgerning, at nogle mennesker ikke har en uddannelsesidentitet, må ikke forveksles med, at de ikke har et uddannelsespotentiale. Men problemet er, at de kan føle sig fremmede i uddannelsesverdenen. De kan have dårlige erfaringer fra deres skoletid, hvor skolen blev oplevet som et tvangsforhold, som de trivedes dårligt i og ikke kunne slippe ud af. De har ofte oplevet udefra kommende krav, som de ikke har følt sig i stand til at opfylde eller ikke har kunnet finde mening med. Og alt for mange har oplevet, at skolen ikke passede til dem.

Erfaringerne viser, at den folkeoplysende voksenundervisning har succes med undervisning af denne gruppe uddannelsesfremmede, bl.a. fordi folkeoplysningen har anderledes rammer og en anderledes tilgang til læringsprocesser. I folkeoplysningen er mulighederne næsten grænseløse, og undervisningen er båret af deltagerens personlige interesse og motivation. I Folkeoplysningen er afsættet for undervisningen mennesket og dets livssituation i samfundet, hvilket betyder, at deltagerne oplever sig set og hørt som mennesker med ressourcer, der er af betydning for det fællesskab, som undervisningen danner ramme om.

Ved at anerkende den folkeoplysende undervisning som brobygger i uddannelsessystemet gøres det muligt at nå "mennesker på kanten af livslang læring", så de genfinder lysten til at lære og derved kommer videre.

IFU er udviklet på baggrund af:

- *Hvem* de uddannelsesfremmede er.
- *Hvad* deltagerne betyder for undervisningen.
- *Hvilke* læringsdimensioner uddannelsen skal omfatte.
- *Hvordan* kvaliteterne i folkeoplysningens læringsrum kan få det hele til at gå op i en højere enhed.

Beskrivelsen bygger teoretisk på:

- Lektor Ulla Højmark Jensens forskning med identifikation af unge med behov for en særlig indsats i forhold til uddannelse.
- Professor Knud Illeris' læringsteori.
- Videnskabelig medarbejder Steen Elsborgs og lektor Steen Højerups analyse af kvaliteterne i folkeoplysningens læringsrum med fokus på motivation af uddannelsesfremmede for læring og uddannelse. En analyse af praksis i oplysningsforbund og daghøjskoler, der arbejder med uddannelsesforberedende forløb.

I det følgende præsenteres kort de forskningsbaserede¹ tilgange, som efterfølgende foldes ud i en egentlig undervisningsvejledning.

1.1. Læringsprofil og behov

¹ "Mønsterbrydende læringsrum i folkeoplysningen - motivation skabes i samarbejde"

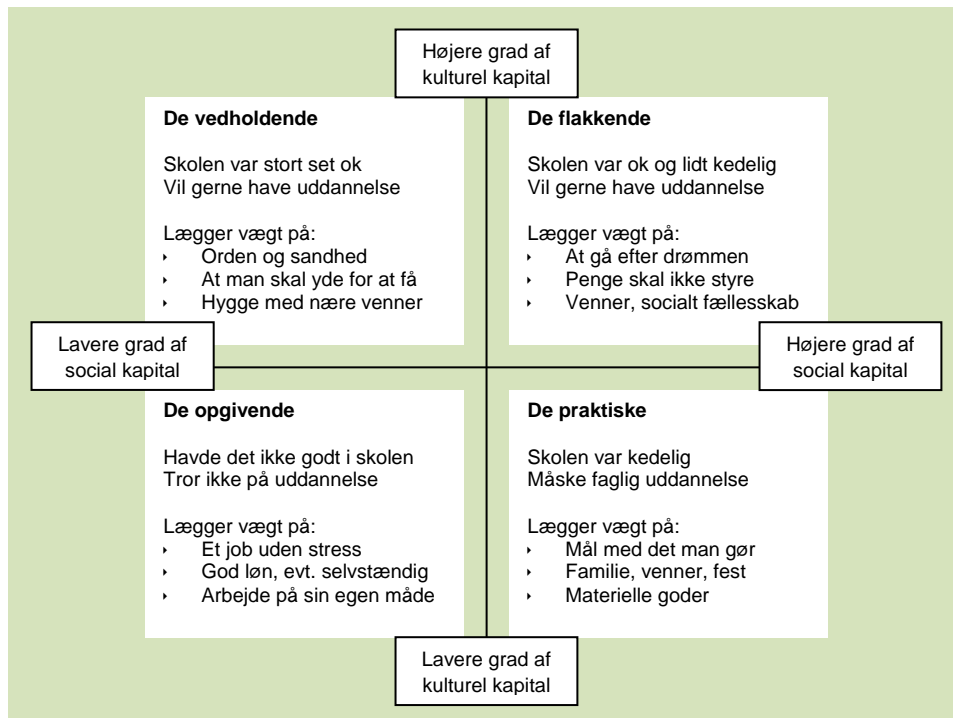
Målgruppen for IFU er primært defineret ud fra underskud af uddannelse og manglende interesse for uddannelse. Der er en nedre aldersgrænse på 18 år, og målgruppen omfatter således både unge og voksne, der i forhold til læring repræsenterer forskellige livsaldrer og dermed forskellige forestillinger om, hvad de eventuelt kan og vil bruge uddannelse til.

Ifølge Illeris vil de voksne leve deres liv. De vil lære, hvad der er meningsfuldt og interessant for dem, og de trækker på de ressourcer, de har. De vil gerne tage medansvar for deres læring, men de er på den anden side også præget af deres skolegang, hvor læreren bestemte, hvad der skulle læres, og hvordan det skulle foregå. Desuden er der parolen om livslang læring, der sætter specielt de kortuddannede voksne og arbejdsløse i et dilemma. Adgangen til arbejdsmarkedet stiller i stigende grad krav om kvalificering via netop det formelle uddannelsessystem, som de ikke har kunnet identificere sig med. Løsningerne er mere empatiske vejledningsprocesser og et brud med de gængse elev- og lærerroller.

De unge er mest optaget af at finde sig selv, og alt, hvad de foretager sig, er farvet af identitetsdannelsen. De lever i en tid, hvor ungdom er stærkt idealiseret som frihedens og lykkens livsalder, samtidig med at der er et stadigt stigende krav om at bidrage til samfundet via uddannelse og arbejde. Det vigtigste at lære er at kunne orientere sig – at kunne træffe valg, man kan stå inde for, samt at have sig selv med og ikke bruge sit liv forkert.

Ulla Højmark Jensen har identificeret fire ungdomsprofiler² relateret til den franske sociolog Pierre Bourdieus kapitalbegreb. Tesen er, at man gennem sin opvækst udstyres med forskellige mængder af forskellige former for kapital, som er bestemmende for den enkeltes handlinger og orienteringer. I denne sammenhæng er fokus på den kulturelle og den sociale kapital. Den kulturelle kapital har at gøre med sprog og begrebsapparat, mens den sociale kapital knytter sig til familie, venner, netværk og kontakter.

Fire typer af unge (model efter Ulla Højmark Jensen)

Fælles for de interviewede unge er, at ingen af dem er i gang med en ungdomsuddannelse. Nogle men ikke alle har haft en opvækst med problemer. Beskrivelsen af de fire profiler munder ud i nogle bud på, hvordan uddannelse skal se ud for bedre at kunne rumme de unge.

² "Det er sgu' ikke lige mig", kerneprojekt 2 under forskningsprogrammet om social arv 2003.

Profil	Relevant politikområde	Primære mål	Fokus i undervisningen	Muligheder i undervisningen
De opgivende Ønsker praktisk indgang	Arbejdsmarked Socialpolitik	Højne det faglige niveau Opbygge sociale netværk	Afkodning (faglige og sociale) Opstilling af mål og delmål (faglige og sociale)	Særlig faglig opmærksomhed Opmærksomhed på dannelse af sociale netværk
De praktiske Ønsker praktisk indgang	Uddannelse Arbejdsmarked	Højne det faglige niveau	Afkodning (faglige) Opstilling af mål og delmål (faglige)	Særlig faglig opmærksomhed Opmærksomhed på praktikforløb / praktiske aktiviteter Sociale aktiviteter
De vedholdende Ønsker social og boglig indgang	Uddannelse Socialpolitik	Opbygge sociale netværk	Afkodning (faglige og sociale) Tryghed (faglig og social)	Individuel faglig opbakning og feedback Dannelse af sociale netværk og trykgrupper
De flakkende Ønsker kreativ indgang	Uddannelse Iværksætter	Støtte identitetsdannelse	Åbenhed og fleksibilitet Individuelle valgmuligheder	Projekt og procesorienteret arbejde Kreativ udfoldelse Sociale aktiviteter

Ovenstående model er oprindeligt udarbejdet af Ulla Højmark Jensen, men her er kolonnen "relevant politikområde" tilføjet for at synliggøre nødvendigheden af at opbløde grænser og arbejde på tværs af områderne uddannelse, arbejdsmarked og socialpolitik.

1.2. Læreprocessens tre dimensioner

Det store spørgsmål er, om man overhovedet kan lære nogen noget. Knud Illeris gør opmærksom på fire fejlforståelser om læring og uddannelse:

- At der er overensstemmelse mellem uddannelsernes formulerede formål og den måde uddannelserne er indrettet på.
- At man betragter uddannelse som en produktionsproces.
- At man lader som om, der er sammenfald mellem det, der bliver undervist i, og det, der bliver lært.
- At resultatet af uddannelse er selvstændige unge mennesker, der gør, som der bliver sagt.

I virkeligheden er det mere kompliceret og modsætningsfyldt:

- Alle offentlige uddannelser har som formål at kvalificere og disciplinere.
- Uddannelse af voksne skal tage udgangspunkt i deltagerens interesser og arbejdsmarkedets behov.
- Der skal undervises i fag, og elever/deltagere skal udvikle selvstændighed og have medbestemmelse.
- Skolen har en sorteringsfunktion og vurderer elever/deltagere som egnede eller ikke-egne i forhold til fx videregående uddannelser mv.
- Uddannelse drejer sig om levende mennesker med faglige og personlige dispositioner, erfaringer, motivationer og aversioner mm.

Derfor rækker en lærers arbejde videre end undervisning i snæver forstand. Illeris forstår læring som udvikling af kompetence, der er resultatet af en læringsproces. Læringsprocessen omfatter to forskellige processer: En samspilsproces mellem individet og dets omgivelser og en indre mental tilegnelses- og bearbejdningsproces, hvorigennem impulserne fra samspillet integreres med resultaterne af tidligere læring.

1.3. Læringens tre dimensioner + en

Læring omfatter ifølge Illeris tre dimensioner, der altid er i spil og skal tages i betragtning, for at en forståelse eller analyse af en læringsituation eller et læringsforløb kan være fyldestgørende.

Indholdsdimensionen:

- Viden, forståelse og færdigheder.

Drivkraftdimensionen:

- Motivation, følelser og vilje.

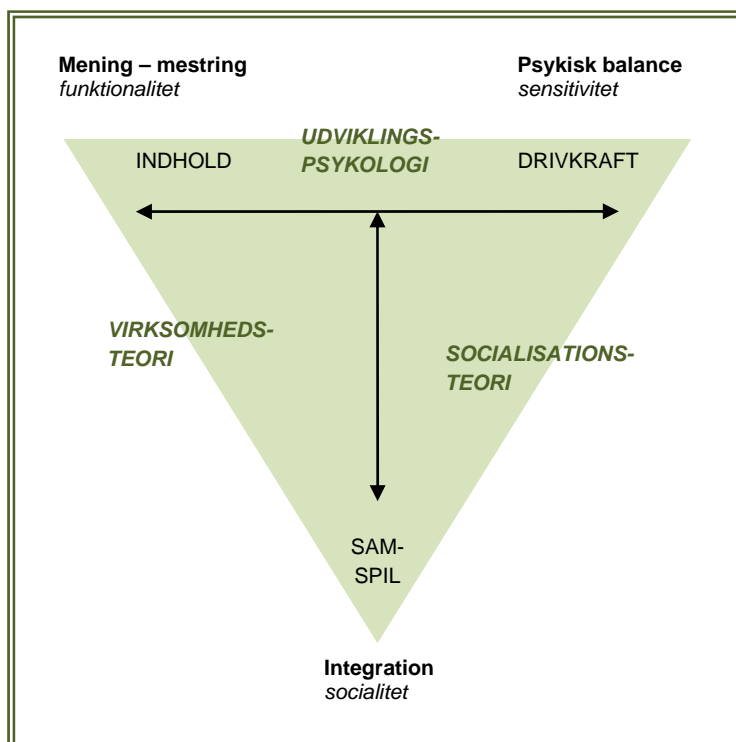
Samspilsdimensionen:

- Handling, kommunikation og samarbejde.

Endelig er der den ydre eller den fjerde dimension:

- Rammen om læringen, der er den ydre samfundsmæssige sammenhæng, som på et generelt plan er af afgørende betydning for læringsmulighederne.

Model efter Knud Illeris, *Læring 2007*.

1.4. Motivation

I Elsborgs og Høyrups studie³ er der fokus på motivationsfaktoren. De beskriver teorierne om motivation således:

Teoriene om motivation for læring bygger i høj grad på humanistisk psykologi/eksistentialistisk filosofi, hvor det antages, at motivation "er der". Der tænkes her i, at den grundlæggende motivation for læring er selv-aktualisering, at lære er en uadskillelig del af det at være menneske. Indenfor dette paradigme har forskningen i overvejende grad drejet sig om at identificere de blokerende faktorer for at voksne går ind i læringsforløb.

Kognitive teorier for motivation har været fremherskende. De kognitive teories tilgang til forståelse af motivation for læring fokuserer på følgende hovedpunkter som væsentlige motiverende forhold:

- *Udfordringer er det væsentligste incitament for læring.*
- *Behov for udvidet forståelse og beherskelse af verden.*
- *Behov for stabilitet, for ikke at få sit verdensbillede forstyrret.*
- *Opgaveløsning.*
- *At arbejde med tingene, at handle: skaber begreber, viden, erfaring.*
- *Meningsfuldhed.*

Udfordringer, meningsfuldhed og erfaringskabelse gennem handling og problemløsning er væsentlige elementer. Hertil kommer så balancen mellem tilsyneladende modsætningsfyldte forhold: behov for stabilitet og behov for udvidelse af personens horisont.

Emotionelle og sociale teorier er kommet til. Disse teoretiske tilgange fremhæver følgende elementer som væsentlige for læring:

- *Disharmoni er den grundlæggende motivation for læring (mellem biografi og udfordringer). Læring omdanner disharmoni til harmoni.*
- *Ambivalens i forhold til at lære nyt.*
- *Behov for sikkerhed.*
- *Behov for anerkendelse.*
- *Sociale behov: Være sammen, være med i fællesskab, modsat være "udstødt", være accepteret. Arbejde sammen.*
- *Erfaring – primær og sprogligt formidlet – er grundlag for læring.*

Motivation kan forstås som person-egenskaber eller som noget dynamisk, som en relation. Motivation er ikke noget, "der er der", og blot kan afdækkes, men noget der skabes bl.a. gennem uddannelsesinstitutionens/lærerens udfordringer.

³ "Mønsterbrydende læringsrum i folkeoplysningen - motivation skabes i samarbejde"

Kapitel 2: Mønsterbrydende læringsrum i folkeoplysningen

Elsborg og Høyrup har gennem en forskningsbaseret analyse undersøgt, hvilke kvaliteter der er særlige for den folkeoplysende pædagogik, når det handler om at skabe motivation for læring – især når det handler om dem, der er mindst motiverede på forhånd.

Teoretisk er det en alment udbredt erkendelse, at deltagere i uddannelsesforløb altid vil være til stede såvel følelsesmæssigt, socialt og kognitivt – og at al læring derfor må tilrettelægges ud fra denne forståelse. Imidlertid synes det ikke at være en erkendelse, der alment bruges til at planlægge og gennemføre uddannelsesaktiviteter ud fra. Ofte tilsidesættes den udvidede forståelse af individuel læring af en mere traditionel og kognitiv forståelse, når uddannelse planlægges og gennemføres.

Analysen af de folkeoplysende læringsrum peger helt centralt på, at en sådan tilsidesættelse ikke sker indenfor folkeoplysningen. De observerede forløb samt interviews og diskussioner med undervisere, vejledere og ledere tydeliggør, at der generelt blandt folkeoplysningens aktører eksisterer denne udvidede forståelse af læring – og at pædagogikken i dagligdagen tilrettelægges med det udgangspunkt.

I det folkeoplysende arbejde tages der ikke afsæt i, at deltageren er motiveret for læring, der overvejende er snævert kognitiv! Netop dette forhold udgør noget særligt betydende i den folkeoplysende tilgang. Og det er et forhold, som går meget fint i spil med mange nutidige tendenser i udviklingen af den teoretiske forståelse af motivation.

I det læringsteoretiske blik på kvaliteterne i folkeoplysningen står det således helt centralt, at man i folkeoplysningen formår at etablere en pædagogisk praksis, der skaber et aktivt samspil mellem mange forskellige læringsformer.

Elsborgs og Højerups observationer i fem udvalgte forløb peger på fem hovedpunkter, som er væsentlige i forhold til at motivere til læring:

- Insisteren på at møde og relatere sig til deltageren som succesfuld aktør.
- Energigivende sociale rammer for handling.
- Fleksibel målrettet tilrettelæggelse af indholdet.
- Aktivt samspil mellem undervisning og vejledning.
- Fokus på ud-dannelsesprocesser.

2.1. Folkeoplysningens motivationsskabende tilgang

Elsborgs og Højerups observationer peger på følgende model for, hvordan der skabes motivation for læring i folkeoplysningen:

1. Læreprocessen består af **individuelle følelsesmæssige processer**, hvor den deltagende oplever sig set og forstået. Der arbejdes med anerkendelse og ressourcetænkning som afgørende principper. Arbejdsformerne i folkeoplysningen motiverer til læring ved at tage afsæt her.
2. Læreprocessen består af **sociale processer**, og deltagerne kommer med hvert sit billede af den sociale virkelighed, de lever i. Via de sociale processer skabes samhørighed og en forståelse af at dele problemer og udfordringer med andre. Samtidig skabes i de sociale processer en fælles virkelighed, som deltagerne kan tænke og agere i, og der skabes billeder af en fælles fremtidig virkelighed, hvor det lærte kan realiseres. Det sociale element er således både kontekst, relationer og indhold i læringen. Arbejdsformerne i folkeoplysningen motiverer

derfor til læring ved aktivt at inddrage det sociale element og bl.a. derved motivere til at modtage nye input.

3. Læreprocessen tager også form af **individuelle kognitive processer**. Her frigøres konkret, situationsforankret viden, som deltagerne kommer med, fra at være situationsbundet. Viden og erfaringer de-kontekstualiseres og re-kontekstualiseres, så de nye erkendelser også kan bruges i en fremtidig og ændret livssituation. Arbejdsformerne i folkeoplysningen motiverer til læring ved at være parat med denne form for undervisning, når deltageren er klar. Der tages både afsæt i deltagerens forudsætninger og potentialer, når indholdet planlægges.
4. Endelig er det betydningsfuldt, at læreprocessen foregår i en **samfundsmæssig kontekst**, som dels sætter rammen for forståelse af deltagerne og dels sætter rammen for det læringsmæssige udbytte. Læreprocesserne må selvfølgelig ses i dette lys. Arbejdsformerne i folkeoplysningen motiverer til læring ved at understøtte deltagerens ønske om at kunne forstå og håndtere deres egen samfundsmæssige situation. Oplevelsen af systemet som medspiller og oplevelsen af en naturlig og legitim tilknytning til arbejdsmarkedet er helt centralt.

Samlet set arbejder man i folkeoplysningen ikke ud fra motivation som en iboende egenskab men som et forhold, der skabes i konteksten, og der eksisterer en udbredt forståelse af, at der er tale om en fortløbende proces.

Derved sprænger den folkeoplysende tilgang til læring rammerne i Illeris' læringstrekant (model s. 8), fordi samfundsdimensionen trækkes mere aktivt ind i læringsrummet. Alle læringsdimensionerne er i spil samtidigt, men de vægtes bevidst forskelligt, og især vægtes det øverste højre hjørne (det emotionelle/drivkraftsdimensionen). Deltageren mødes som et helt menneske, der bringer sin historie med ind i læringsrummet som en ressource, hvor den bruges i læringsfællesskabet. Efterfølgende retter læreprocesserne atter ud mod den samfundsmæssige kontekst.

Kapitel 3: Brikker til en undervisningsvejledning for IFU

3.1. Formål

Det overordnede formål med Individuel Forberedende Uddannelse er at bidrage til løsningen af to politisk højt prioriterede opgaver:

- At 95 % af de unge skal gennemføre en uddannelse.
- At flere får papir på det, som de har lært sig udenfor uddannelsessystemet.

Dette søges opfyldt gennem:

- Afklaring og dokumentation af egne kompetencer og ressourcer.
- Styrkelse af initiativ, handlekraft, mod og lyst til at lære (self-efficacy).

Det konkrete sigte er, at deltagerne opnår:

- Optagelse og fastholdelse i en formel uddannelse – eksempelvis en ungdomsuddannelse eller supplerende uddannelse i VEU-systemet.
- Anerkendelse af realkompetencer gennem individuel kompetencevurdering.

Potentielt er forløbets betydende effekter for deltageren:

- Øget selvværd, selvindsigt og selvtillid.
- Motivation for at skabe nyt indhold i livet.
- Parathed til nye udfordringer.
- Ønske om nye kompetencer.

3.2. Målgruppe

Individuel Forberedende Uddannelse henvender sig til "mennesker på kanten". Det vil sige unge og voksne, der ikke har gennemført en uddannelse, og som har betydelige faglige, personlige eller sociale barrierer i forhold til at kunne gennemføre en uddannelse. IFU retter sig primært mod personer over 18 år.

Hovedparten af målgruppen vil formodentlig ligge i aldersgruppen mellem 20 og 30 år, og gruppen omfatter personer, der er kendetegnet ved et eller flere af følgende punkter:

- De har en oplevelse af, at de ikke passer til uddannelsessystemet og omvendt.
- De er tidligere droppet ud af en eller flere ungdomsuddannelser.
- De har utilstrækkelige færdigheder i almene fag på et grundlæggende niveau.
- De har negative skoleoplevelser, hvor læring forbindes med nederlag.
- De er uafklarede og har brug for omfattende individuel og helhedsorienteret vejledning.
- De har fysiske helbredsproblemer eller psykiske symptomer på depression og angst.
- De har sociale problemer – eksempelvis misbrug, spiseforstyrrelser eller kriminalitet.

3.2.1. Optag

For unge under 25 år skal IFU indgå i en uddannelsesplan udarbejdet sammen med og godkendt af Ungdommens Uddannelsesvejledning. For personer over 25 år skal der ligeledes foreligge en myndighedsgodkendelse, og IFU vil typisk indgå som en del af en job- eller uddannelsesplan fra et jobcenter.

Så vidt muligt skal der være løbende optag, således at en ny deltager normalt vil kunne starte på IFU indenfor en måned. Dette kan fraviges af pædagogiske grunde, hvis den relevante myndighed er enig heri. Som minimum skal nye deltagere tilbydes en indledende samtale med en IFU-vejleder indenfor en uge. Ved denne samtale skal det aftales, hvornår deltageren kan starte i forløbet, og hvad det skal indeholde i indslusningsfasen. Aftalen godkendes af Ungdommens Uddannelsesvejledning eller Jobcentret.

3.3. Tilrettelæggelse

IFU er en fællesbetegnelse for en række individuelt og fleksibelt tilrettelagte forløb, der overordnet samler sig om en fælles problematik: At flere får lyst til at uddanne sig mere.

Den folkeoplysende tilgang jf. beskrivelsen under "Teoretiske pejlemærker for IFU", hvor deltageren oplever sig set og anerkendt som et ressourcefuldt menneske i et læringsrum med plads til ambivalens, tvivl og eksperimenter, er det, der gør IFU til noget specielt. Denne tilgang, formuleret som pædagogiske måder at forholde sig på og metoder anvendt på det uddannelsesrettede indhold og perspektiv, er den centrale begrundelse for IFU's berettigelse som et supplement til andre tilbud og initiativer, der ligeledes sigter på at højne uddannelsesniveaue i samfundet.

Derfor skal den folkeoplysende tilgang være tydelig i hele tilrettelæggelsen af et IFU-forløb, herunder i:

- Læringsmiljøet.
- Symbiosen mellem undervisning, vejledning og dokumentation af realkompetencer.
- Modtagelse, forløb og brobygning til ordinær uddannelse.

Det er afgørende, at forløbet tilrettelægges med henblik på, at hver enkelt deltager oplever mening og sammenhæng både under forløbet og ved overgangen til uddannelse eller arbejde.

Derfor skal alle IFU-forløb opfylde følgende betingelser:

- Det er individuelt og fleksibelt med personlige læreprocesser og læringsplaner.
- Der er løbende ind- og udslusning – dog undtaget forløb i kombination med andre uddannelser med faste start- og sluttidspunkter.
- Det indeholder livsvejledning.
- Den sociale dimension har vægt på læring i fællesskaber under hensyn til det individuelle.
- Der er et forpligtende samarbejde med andre uddannelsesinstitutioner, således at overgange opleves trygge, og at der er en synlig rød tråd gennem indslusning, kursus og udslusning.

3.3.1. Prototyper på IFU-forløb

Rammer

- IFU-forløb tilrettelægges individuelt og fleksibelt. Deltagerens situation, mål og parathed bestemmer indhold og tilrettelæggelse af eksempelvis fag- og emnesammensætning, ugentligt timetal og forløbets længde.
- IFU-forløb består af et hovedforløb og en opfølgingsdel. Forløbet indledes med et optagelsesforløb, hvor deltagerens læringsplan sammensættes i relation til vedkommendes personlige mål.

Indhold

- Forløbet sammensættes i samarbejde med den enkelte deltager, således at der indgår både holdtimer med undervisning i fag og alment dannende indhold, gruppevejledning, individuel aktivitet og vejledning, individuel realkompetenceafklaring og -dokumentation samt forskellige sociale aktiviteter, der spiller sammen med og understøtter helheden.

Forankring

- Deltagerens personlige vejleder fortsætter efter hovedforløbet som vejleder og mentor, der tilbyder støtte og opfølgning i en overgangsperiode af variabel længde.
- Der vil også være mulighed for at fortsætte i "klubaktiviteter" efter afslutning af IFU-kursusperioden.

For alle prototyper af forløb gælder, at de både kan foregå på fuld tid eller på deltid. Deltagerne kan optages som hold eller enkeltvis.

Med udgangspunkt i målgruppens karakteristika er det muligt at beskrive følgende fire prototyper indenfor IFU's ramme. Udbydere af IFU kan vælge at specialisere sig i en enkelt eller flere af disse prototyper af forløb:

1. Generelt uddannelses- og erhvervsafklarende forløb.
 - Består af undervisningsbaserede vejlednings-, afklarings- og mentorforløb med et bredt uddannelsessigte. Forløbet kan gennemføres i kombination med eller indlejret i et kursus på en anden uddannelsesinstitution.
2. Uddannelsesafklarende og -forberedende forløb relateret til et brancheområde.
3. Brobyggende forløb til en specifik uddannelse.
 - Herunder kombinationsforløb og forløb, der sigter på at forebygge frafald.
4. Realkompetenceafklarende forløb med sigte på realkompetencevurdering og beskæftigelse – evt. som et supplement til VEU.

Fag/emne/aktivitet	1. Generelt uddannelses-/ erhvervs- afklarende	2. Uddannelses- afklarende og forberedende branche- relateret	3. Brobygning til specifik uddannelse	4. Real- kompetence- afklaring
Indslusning				
- introduktion, start, forløbs-/læringsplan	x	x	x	x
Vejledning				
Livsvejledning	x	x	x	x
Realkompetenceafklaring og dokumentation	x	x	x	x
Erhvervs-/uddannelsesvejledning	x	x	x	x
Uddannelsespraktik	Efter behov	Efter behov	Efter behov	Efter behov
Erhvervspraktik	x	Efter behov	Efter behov	Efter behov
Faglig/personlig støtte	Efter behov	Efter behov	Efter behov	Efter behov
Sociale aktiviteter	x	x	x	Efter behov
Fag og emner				
Fag (fx FVU og praktisk/musiske fag)	Efter behov	Efter behov	Efter behov	Efter behov
Andre fag (relateret til specifik uddannelse)	x	x	x	Efter behov
Alment dannende emner	x	x	x	Efter behov
Udslusning og opfølgning				
Udslusning/overgangsstøtte	x	x	x	Efter behov
Opfølgning/Klubaktivitet	tilbud	tilbud	tilbud	tilbud

x: Dette indhold er obligatorisk, men tilrettelæggelse og emner vælges i relation til deltagergruppens behov.

3.4. Hverdagen på IFU

Uanset hvilke målgrupper, typer af forløb og tidsperspektiver, der er tale om i det enkelte forløb, er IFU-forløb genkendelige ved:

- En overskuelig struktur og et miljø, hvor der arbejdes aktivt med deltagernes ejerskab til både proces og læringsrum.
- Individuel optagelse og indslusning med opstilling af personlige mål for forløbet og udarbejdelse af personlige forløbs- og læringsplaner.
- Et indslusningsforløb der effektivt inkluderer og integrerer til fællesskabet – også ved løbende optag og udslusning.
- Deltagerne tilknyttes den samme personlige vejleder fra optagelse til afslutning efter opfølgning.
- Synlig kontinuitet og progression i forløbet i forhold til deltagerens personlige mål og læringsplan.
- Løbende vejledning under hele forløbet omfattende livsvejledning, erhvervs- og uddannelsesvejledning samt realkompetenceafklaring.
- Deltagernes viden, kunnen og erfaring inddrages som en værdifuld ressource i aktiviteter og fællesskaber.
- Vejledning og afklaring af realkompetencer er som hovedregel undervisningsbaseret og omfatter både individuel vejledning og gruppevejledning.
- Vejlederen fra IFU medvirker ved udslusning og overgang til uddannelse og eventuelt andre forløb som brobygger i samarbejde med den modtagende uddannelsesinstitution eller lignende.

Der indgår desuden som hovedregel undervisning og aktiviteter i grupper og på hold, der er kendetegnet ved følgende:

- Undervisning og andre aktiviteter er sammensat og tilrettelagt med henblik på at understøtte den enkeltes afklaring og kompetenceudvikling i forhold til læring og uddannelsesmuligheder.
- Fag-faglig undervisning er differentieret og individualiseret med udgangspunkt i deltagerens behov, interesser og niveau.
- Alment dannende fag og emner fungerer som refleksionsrum, der opleves meningsfulde og brugbare for deltagerne, og hvor de bliver i stand til at opdage nye perspektiver og opbygge ny identitet.

3.4.1. Samarbejdsrelationer og -partnere

Hvilke samarbejdspartnere, der skal etableres aftaler med – eventuelt i form af formaliserede følgegrupper, styregrupper eller egentlige partnerskabsaftaler – afhænger af hvilke typer af forløb, den enkelte IFU-aktør vælger at tilbyde. Samarbejdsrelationerne skal under alle omstændigheder have relevans for både deltager, samarbejdspartner og IFU-aktør.

Samarbejdspartnere kan fx være:

- Ungdommens Uddannelsesvejledning (UU).
- Jobcentre.
- Uddannelsesinstitutioner:
 - Modtagende uddannelsesinstitutioner ved specifikke brancherelaterede forløb.
 - Udvalgte uddannelsesinstitutioner ved afklarende uddannelsespraktikker.
 - Udvalgte uddannelsesinstitutioner ved brobygningsforløb.
 - Udvalgte uddannelsesinstitutioner med henblik på vurdering af realkompetencer.
 - Udvalgte uddannelsesinstitutioner med henblik på forebyggelse af frafald.
- Virksomheder, virksomhedsnetværk og lignende.
- Erhvervsråd, erhvervsclubber, faglige lav eller lignende sammenslutninger.
- Fagforeninger og a-kasser.

3.5. Læringsmiljø

Knud Illeris siger, at læring foregår i spændingsfeltet mellem det følelsesmæssige, det sociale og det stoflige indhold. I den folkeoplysende tilgang vægtes dimensionerne forskelligt, og samfundsdimensionen er som beskrevet tidligere ikke blot en ydre ramme med visse påvirkninger, men indgår i stedet som et åbenlyst vilkår i deltagerens liv såvel inden- som udenfor IFU. Læreprocesserne omfatter både individuelle følelsesmæssige, sociale og kognitive processer, og arbejdsformer og motivation skal i fællesskab bidrage hertil. Det sker bedst i et læringsmiljø, hvor alle faktorerne kan rummes og udfolde sig.

IFU's læringsmiljø skal kendes på, at deltagerne oplever, at de bliver genkendt og anerkendt. Deres drømme, usikkerhed, ambivalens og modstand skal kunne rummes og indgå som væsentlige faktorer i læringsprocessen. Deltagerne mødes, som dem de er, og hvor de er. De udfordres passende – herunder med hensyn til at deltage og bidrage.

IFU's læringsmiljø består af forskellige sociale fællesskaber fx i den fælles undervisning eller i forskellige gruppeorganiserede aktiviteter. Læringsmiljøet er hjemligt, og deltagerne skal opleve ejerskab til det. Lærere og vejledere skal indgå i disse fællesskaber på en professionel måde, der er personlig uden at blive privat. Fællesskabet omfatter også en demokratisk dimension, forstået som en tydelig anerkendelse af hver enkelt deltager som en person, der hører til og tæller med, samt en synlig forventning om, at alle er ansvarlige for både sig selv og fællesskabet.

Læringsmiljøet skal åbne sig mod omverden bl.a. i konkrete samarbejder med andre uddannelsesinstitutioner, arbejdspladser og myndigheder. Fællesskabet er ikke en tvang men en givende ramme om deltagerens personlige projekt med meningsgæbelse og værdisafklaring. Læringsmiljøet skal være et frirum, hvor deltagerne kan afprøve udfordringer i et anerkendende

miljø med fokus på tryghed og glæde. Kropslige eller kreativt/praktiske aktiviteter kan også inddrages i læringsmiljøet.

3.6. Pædagogik

Som beskrevet i Elsborgs og Høyrups observationer er den folkeoplysende pædagogik kendetegnet ved at skabe et aktivt samspil mellem mange forskellige læringsformer. Pædagogikken i dagligdagen tilrettelægges med udgangspunkt i, at deltagerne altid er til stede både følelsesmæssigt, socialt og kognitivt. Læringsprocessen er både en tilegnelses- og en tilblivelsesproces, hvor noget allerede kendt i kulturen internaliseres, og hvor ny viden, færdigheder og kompetencer udvikles. Der veksles mellem uformelle og formelle læringsituationer i en erkendelse af, at læring foregår alle steder hver eneste dag, og at megen læring ikke er et resultat af et bevidst sigte men foregår, mens man har travlt med noget andet.

Følgende elementer er fremtrædende:

- Insisterer på at møde og relatere sig til deltageren som succesfuld aktør.
- Energigivende sociale rammer for handling.
- Fleksibel målrettet tilrettelæggelse af indholdet.
- Aktivt samspil mellem undervisning og vejledning.
- Fokus på ud-dannelsesprocesser.

3.6.1. Deltageren som ressourcefuld aktør

Et fundamentalt og gennemgående tema for vejledere og undervisere i den folkeoplysende pædagogik er at sætte fokus på den enkelte deltager som et helt menneske – at se den enkelte som en ressourcefuld aktør, der skal mødes med respekt og forståelse:

- Deltageren mødes med tillid og en forventning om, at hun eller han vil leve op til denne tillid.
 - Det sker ved at inddrage deltagerens følelser som dynamo for læring og udvikling samt at fokusere på ressourcer og potentialer.
- Atmosfæren er baseret på tryghed og glæde.
 - Det sker ved at skabe positive forventninger og den rigtige stemning, hvilket også handler om at give deltagerne passende udfordringer.
- Accept af modstand for deltagelse.
 - Det sker ved at arbejde bevidst med at håndtere modstanden på den mest konstruktive måde som fx at gå med modstanden med fokus på at nedbryde barrierer og skabe lyst til deltagelse og udvikling.
- Anerkendelse med fokus på interesser og ressourcer.
 - Det sker ved at have konstant fokus på deltagerens ressourcer både individuelt og kollektivt fx ved at indgå i en dialog med et anerkendende perspektiv og ved at aktivere så meget selvværd og selvtillid hos deltagerne som overhovedet muligt. Underviser- og vejlederrollen kommer derfor i høj grad til at handle om at fungere som coach for udvikling, så man derigennem kan udvikle ejerskab hos deltageren.

3.6.2. Energigivende sociale rammer

At skabe energigivende sociale rammer for forløbet kan bl.a. ske ved:

- Tilknytning til et nyt fællesskab.
 - Det sker ved at arbejde med opbygning af sociale fællesskaber, hvor deltagerne knytter nye bånd og får flere kontakter og venskaber. Som led i opbygningen

af sådanne fællesskaber gennemføres også gruppevejledninger, hvor deltagerne vokser ved at gøre brug af hinandens ressourcer.

- Frigørende læring gennem handling i den sociale sammenhæng.
 - Det sker ved at skabe et positivt socialt rum, som kan udvikle sig til et socialt læringsrum. Ofte er flere tiltag designet med udgangspunkt i kroppen, hvilket kan være igangsættende for en individuel udviklingsproces, der tydeliggør ressourcer og virker motiverende, fordi det bliver tydeligt, at man kan få magten tilbage over ens eget liv gennem handling.

3.6.3. Indholdet tilrettelægges fleksibelt målrettet

Aktiviteterne skal tilrettelægges ud fra det dobbelte sigte at være både målrettede og fleksible. Undervisere og vejledere "står på spring" for at gribe mulighederne og situationerne, samtidig med at ydelsen leveres med høj faglig kvalitet, hvilket også er vigtigt for deltagerens motivation. Det kan bl.a. ske gennem:

- Undervisning når deltageren er motiveret for input.
 - Grundlaget for undervisning og vejledning skal altid være til stede for så – netop når betingelserne er til stede hos deltagerne – at slå til. Dette forudsætter fleksibilitet og stor forståelse for den enkelte og for dynamikken i det sociale. Desuden kræves en høj grad af differentiering og et frugtbart samspil mellem vejledning og undervisning.
- Undervisning med høj faglighed.
 - En del af aktiviteterne har karakter af aktivitet, hvor læringsmålet ikke er snævert knyttet til indholdet men til afledte kompetencer af deltagelsen. Den fag-faglige kvalitet skal imidlertid stadigvæk være høj, så både fagligt indhold og afledte kompetencer bliver tilgodeset.
- Vejledning med fokus på selvindsigt og nye handlemuligheder.
 - Vejlederne skal være indstillet på at indgå i helt forskelligartede forløb med deltagerne. Gennemgående arbejdes der med at forklare de store sammenhænge gennem de nære. Indholdet og den pædagogiske proces skal understøtte udvikling af selvforvaltning, så deltagerne oplever, at de får fast grund at stå på.

3.6.4. Undervisning og vejledning sker i samspil

Et karakteristisk særkende ved IFU-forløb er de særlige relationer, som bygges op via det dynamiske samspil mellem vejledning og undervisning. Det handler bl.a. om:

- Samarbejdsrelationen mellem deltagerne og den personlige underviser.
 - Deltagerne kommer ofte med negative erfaringer fra undervisning, og strategien for at imødegå disse er at udvise nærvær og at være personligt til stede. Undervisere og vejledere er rollemodeller, hvilket stiller store krav til deres egen adfærd samt deres evne til at kunne skelne mellem at være personlig og være privat i forhold til at bevare autoritet og troværdighed.
- Undervisere drevet af at gøre en forskel.
 - Grundholdningen hos undervisere og vejledere bør være, at vi lever i et samfund, hvor hvert enkelt individ har betydning. De skal drives af et ønske om at gøre en forskel og må hele tiden være på udkig efter åbninger i forhold til at få deltagerne til at tage ansvar for deres eget liv.
- Undervisere med pædagogisk refleksivitet i forhold til at bevæge andre.
 - Ved at skabe faglige rum – fx i en idrætssal eller et værksted – åbnes nye muligheder for at italesætte, eksperimentere med og udvikle deltagerens

handlemuligheder og kompetencer. Sigtet er både at udvikle deltagerne personligt, og at deltagerne bliver optaget af undervisningen.

3.6.5. Synlighed og tilgængelighed i forhold til samfundets muligheder og tilknytning til arbejdsmarkedet

For mange deltagere er det umuligt at overskue, hvor de skal gå hen for at få hjælp og vejledning. Undervisere og vejledere skal derfor også fungere som formidlere og oversættere i forhold til det omgivende samfund, således at deltagerne føler sig trygge ved overgangen til uddannelse og arbejdsmarked. Deltagerne sikres så at sige en tryk base for at begive sig ud i det omkringliggende samfund.

3.7. Temaer til læringsplanen

I de følgende afsnit beskrives IFU-forløbets indholdselementer. Elementerne er vist i oversigten side 15 over forskellige forløbstyper med markering af obligatoriske elementer for alle deltagere samt hvilke andre fag, emner og aktiviteter, der kan have relevans i hver forløbstype. Den konkrete sammensætning af elementer for hver enkelt deltager skal ske i samarbejde mellem vejleder og deltager i forbindelse med optagelses- og indslusningsforløbet. Gennem forløbet ændres de individuelle læringsplaner i takt med deltagerens forandringsproces med vægt på deres individuelle mål og behov.

3.8. Optagelse og indslusning

Der skal gennemføres en individuel samtale med deltageren med henblik på at planlægge et forløb, der er målrettet deltagerens mål med IFU, og sikre progression på både det faglige og det personlige niveau. Samtalen kan bl.a. omfatte:

- Indledende realkompetenceafklaring.
- Forventningsafstemning.
- Opstilling af personligt mål og første delmål.
- Planlægning af den første periodes læringsplan.
- Information om fag og vejledning samt mulige tilvalg.
- Rammer og betingelser.

3.9. Vejledning

Vejledningen på IFU-forløb er baseret på mange års erfaring og udvikling af vejledningsindsatsen i folkeoplysende organisationer.

Fællesrådet for Uddannelses- og Erhvervsvejledning (FUE) har fastsat nogle værdier og principper, som skal indfries, for at sikre god etik i vejledning. Grundlæggende kan man sige, at vejlederen er den vejledningssøgende advokat. Vejledningen skal mindst opfylde følgende principper:

- Respekt.
- Ligeværdighed.
- Uafhængighed.
- Åbenhed.
- Tillid.

Dette gælder også den vejledning, der foregår i folkeoplysningen. Den folkeoplysende tilgang til læring med vægtning af det emotionelle og det sociale understøtter FUE's principper.

3.9.1. Vejledning i folkeoplysningsregi

Et udviklingsprojekt om vejledning i folkeoplysningen⁴ godtgør, at FUE's principper for vejledning er sammenfaldende med en række grundlæggende værdier i folkeoplysningen, og at de dermed potentielt ligger implicit i folkeoplysningens læringsmiljø. Herudover er der følgende kendetegn ved et folkeoplysende læringsmiljø, som er værdifulde i en vejledningssammenhæng:

- Det sociale fællesskab – det folkelige møde som centralt udgangspunkt og pædagogisk metode.
- Eksistentiel afklaring – fokus på det hele menneske, meningsgæbelse og værdiafklaring for den enkelte.
- Demokratisk perspektiv – du hører med i fællesskabet, kan tage ansvar og få indflydelse.
- Frirum – et rummeligt læringsmiljø, som deltagerne har ejerskab til, med udfordringer til hoved, hjerte, hænder og krop.

Det folkeoplysende læringsmiljø understøtter således vejledningen, fordi de grundlæggende værdier er sammenfaldende og giver et særligt potentiale for en bred, helhedsorienteret vejledningsproces.

Desuden peges på, at folkeoplysningen er placeret i den 3. sektor som non-profit entreprenør. Man er hverken myndighed eller virksomhed og er derfor *født* uafhængig og uden mulighed for at vejlede ind i eget system. Hvis deltagerne skal videre, må de nødvendigvis forlade folkeoplysningen.

I daghøjskoler og lignende forløb er der tale om undervisningsbaseret vejledning. Undervisningen er helt eller delvist tilrettelagt med henblik på at understøtte vejlednings- og afklaringsprocesser.

Underviserne fungerer som hovedregel som uformelle "hverdagsvejledere" og mentorer. Denne uformelle vejledning er fundamentet for den undervisningsbaserede vejledning, men den er ikke i sig selv tilstrækkelig. Der er brug for at supplere den med en formel vejledning, der varetages af medarbejdere med vejledningsfaglig ekspertise i form af viden og metoder, som underviserne ikke nødvendigvis har til rådighed.

Udviklingsprojektet peger på, at der kan opnås en stor synergieffekt, hvis skolen bevidst arbejder med at koordinere og samtænke aktiviteterne og den uformelle, undervisningsintegrerede vejledning med den mere formelle vejledning.

Det er imidlertid vigtigt at være opmærksom på, at den formaliserede vejledning ikke kommer til at dominere undervisning og aktiviteter i en grad og på en måde, så deltagerne føler sig under konstant overvågning. Det folkeoplysende i tilgangen og læringsrummet skal fastholdes. Det handler om at skabe synergi mellem undervisning/aktiviteter og vejledning – ikke om at blande det ukritisk sammen. Det forudsætter tværtimod, at man er bevidst om, hvornår man er i gang med det ene, og hvornår man er i gang med det andet.

3.9.2. Vejledning i IFU-forløb

Vejledningen er det centrale omdrejningspunkt på ethvert IFU-forløb, og den er på samme måde som undervisningen rammet ind af de tre læringsdimensioner og samfundsperspektivet.

I vejledningen skal der især være opmærksomhed på deltagerens progression i forløbet. Der arbejdes – på samme måde som i undervisningen – mod en stadigt stigende grad af abstrakte og selvbarne processer. Deltageren støttes i at selv-evaluere, så hun eller han opnår en øget refleksionskapacitet i relation til egne evner og kompetencer i det omfang – og på det tidspunkt – vedkommende er parat til det.

⁴ "Vejledning og Folkeoplysning", 2006-2007, Foreningen af Daghøjskoler i Danmark og Kirsten Floris, FLORIS Consult.

Vejledningen er kendetegnet ved, at der kan arbejdes med:

- Synlig struktur for vejledningen i relation til målgruppe, læringsmiljø og vejledning.
- Koordineret sammenhæng mellem den uformelle, undervisningsintegrerede vejledning og den mere formelle vejledning.
- Gruppebaseret og individuel vejledning kombineret i en frugtbar balance.
- Progressionen i vejledningsforløbet som er tydelig for deltager, vejleder og eventuel myndighedsperson (sagsbehandler/UU kontaktperson) fra optagelse via milepæle under forløbet til udslusning.
- Deltageren har ejerskab til lærings- og vejledningsmiljøet og oplever vejledningen som tilgængelig.
- Klare vilkår for samarbejdet mellem deltager, IFU-udbyder og myndighed.
- Afklaring og dokumentation af realkompetencer som et element i vejledningen.
- Vejledning med udgangspunkt i den enkelte deltagers egenart, hvilket betyder forskellige vejledningsstile i den individuelle vejledning.
- Sammenhæng mellem krop og psyke.
- En vejledning der starter med visitationsforløbet og slutter, når opfølgingsperioden er afsluttet.

Vejledningen kan fordeles på flere forskellige personer som konsekvens af de mange forskellige roller og vidensområder, som opgaven omfatter.

3.9.3. Livsvejledning

For en målgruppe, der står overfor en livsvending, er livsvejledning helt nødvendig for succes. Denne vejledning drejer sig ikke blot om den faglige udvikling men inddrager også de af deltagerens livsmønstre, som kan hæmme eller fremme en ønsket udvikling, og samtidig tager den fat i de konkrete barrierer, der eventuelt er til stede i forhold til at starte og gennemføre en uddannelse eller skifte branche. Det kan fx være familieforhold, sociale, kulturelle eller økonomiske forhold samt sundhedsmæssige problemstillinger.

Livsvejledningen understøtter primært dannelses-/tilblivelsesprocessen. Der arbejdes også med mål på det personlige plan for at understøtte sammenhængen mellem den faglige progression og den personlige udvikling. I forhold til livsvejledningen er det vigtigt at have fokus på:

- Personlig vejledning.
- Arbejde med mål for personlig udvikling.

3.10. Afklaring og dokumentation af realkompetencer

Realkompetence defineres som *"det du kan – uanset hvordan og hvor du har lært det"*. I begrebet ligger en samfundsmæssig anerkendelse af, at kompetencer er værdifulde, uanset hvor man har dem fra.

Det betyder i praksis, at kompetencer tillægges værdi i forhold til, hvad de rent faktisk kan bruges til i virkelighedens verden herunder det formelle uddannelsessystem. Afklaring, beskrivelse og dokumentation af realkompetencer kan foregå mange steder, men den konkrete vurdering og anerkendelse af kompetencer relaterer sig til en specifik uddannelse eller et konkret job, hvor kompetencerne kan være adgangsgivende.

Deraf følger at:

- Vurdering og anerkendelse sker uformelt i eksempelvis erhvervslivet hos en relevant arbejdsgiver.
- Vurdering og anerkendelse varetages af en relevant uddannelsesinstitution, hvis det handler om formel anerkendelse i forhold til en konkret uddannelse.

Arbejdet med realkompetence er en proces, der indeholder følgende praktiske faser:

- Afklaring.
- Dokumentation.
- Vurdering.
- Anerkendelse.

I IFU-forløbet arbejdes der med alle disse faser, idet afklaring og dokumentation af den enkeltes realkompetencer er en obligatorisk del af IFU-forløbet, mens vurdering og anerkendelse indgår som mål, delmål eller perspektiv, alt efter hvad der er relevant for den enkelte.

Da IFU retter sig mod fremtidig læring og uddannelse, skal der i et IFU-forløb under alle omstændigheder være særlig fokus på at undersøge, om den enkelte med fordel kan søge sine realkompetencer vurderet og anerkendt i forhold til en eller flere uddannelser i det formelle uddannelsessystem. Det kan handle om realkompetencer, der udelukkende er erhvervet udenfor det formelle uddannelsessystem, men det kan også handle om at få et kompetencebevis for dele af en afbrudt uddannelse.

På IFU vil det være relevant at forholde sig til vurdering og anerkendelse af individuelle kompetencer med henblik på:

- Optagelse, kompetencebevis eller uddannelsesbevis i forhold til uddannelser i VEU-systemet.
- Optagelse på og eventuelt merit i forhold til en bestemt ungdomsuddannelse.

Ofte vil der være glidende overgange mellem faserne i realkompetenceprocessen, men faserne har forskellig funktion, og hvis en fase springes over, eller hvis flere faser blandes sammen, bliver kvaliteten og udbyttet ofte ikke tilfredsstillende. Det er derfor vigtigt, at undervisere og vejledere på IFU-forløbet er opmærksomme på, hvor i processen man befinder sig på et givet tidspunkt.

3.10.1. Afklaring

Denne fase er en slags oversættelsesfase, hvor den enkelte deltager oversætter sine konkrete erfaringer til kompetencer, som kan bruges i andre sammenhænge. Fasen er:

1. En undersøgende proces, hvor man i bred forstand sætter ord på det, man kan, og hvor man selv genkender og anerkender det, som noget man kan kalde kompetencer.
2. En fokuserende proces, hvor man udvælger de kompetencer, der kan føre til et ønsket og realistisk mål – fx til en uddannelse.

I det formelle uddannelsessystem vil realkompetenceafklaringen i sagens natur typisk være af den fokuserende type, mens den brede realkompetenceafklaring typisk vil være en obligatorisk del af et IFU-forløb, hvor den bruges som forløber og basis for en fokuseret proces.

De oplagte fordele ved at arbejde med den brede realkompetenceafklaring er:

- At den har en afgørende funktion i forhold til det personlige udbytte og læringsmotivationen hos deltageren.
- At man undgår at overse kompetencer, som indeholder gode potentialer for den enkelte.
- At den genererer en "kompetencebank" for den enkelte, som man kan vende tilbage til, hvis den vej, som man i første omgang havde valgt, viser sig ufremkommelig. Man kan derved undersøge andre handlemuligheder uden at skulle starte forfra.

3.10.2. Dokumentation

I denne fase skal den enkelte deltager synliggøre udvalgte kompetencer ved at samle dokumentation for, at de er til stede, på en måde, der kan opnå anerkendelse i relation til den ønskede uddannelse eller alternativt den ønskede beskæftigelse. I et IFU-forløb kan det fx handle om kompetencer, som den enkelte har vist og udviklet under selve forløbet, og som kan dokumenteres.

IFU-deltagerne vil imidlertid også ofte have brug for hjælp til at få indsamlet og tilrettelagt relevant dokumentation for formelle og ikke-formelle kompetencer fra andre kontekster, og også dette er en obligatorisk del af IFU. Dokumentationen kan fx bestå af jobsøgningsmateriale som ansøgninger og CV, udtalelser fra skole/uddannelsesinstitutioner/arbejdspladser, fotografier, konkrete produkter mv.

Hvis dokumentationen samles med henblik på at få en realkompetencevurdering i forhold til en konkret uddannelse, kan dokumentationsindsamlingen med fordel tilrettelægges i samråd med den relevante uddannelsesinstitution.

3.10.3. Erhvervs- og uddannelsesvejledning

Denne vejledning har et klart erhvervsrettet sigte. Med udgangspunkt i deltagerens mere eller mindre formulerede erhvervs mål arbejdes med mulige uddannelsesforløb. I dette afklaringsarbejde kan der også indgå korte praktikforløb både i virksomheder og på uddannelsesinstitutioner.

Realkompetenceafklaringen inddrages også her, og der arbejdes med, hvilke muligheder den åbner for, hvordan den understøtter et ønsket uddannelsesforløb, og hvilke områder hos deltageren der eventuelt skal styrkes. Dette har betydning for, hvordan deltagerens forløb sammensættes, og hvilke yderligere tilvalg der kan bane vejen for den ønskede uddannelse.

Fokus skal her især være på:

- At kompetenceafklaringen inddrages som omdrejningspunkt for vejledningen.
- Uddannelses- og arbejdsmarkedskendskab.
- Korte praktikforløb eller "træningsbaner".

3.11. Praktik

3.11.1. Uddannelsespraktik

I målgruppen er der deltagere, der har negative erfaringer fra grundskolen, og som har lidt nederlag fagligt og måske også socialt. Der vil ofte være negative forestillinger om, hvad uddannelse er for noget, og derfor kan det have en positiv betydning med uddannelsespraktikker – eventuelt i mindre grupper sammen.

Uddannelsespraktikken kan foregå enten som en afprøvende, kort praktik for at "snuse" til uddannelsen, eller den kan tilrettelægges med det konkrete mål at opnå anerkendelse af realkompetencer.

Før praktikken udarbejdes en individuel læringsplan for forløbet i samarbejde med uddannelsesstedet. Denne læringsplan skal indeholde tidsramme om praktikken og de læringsmål, der skal kompetencevurderes i samarbejde med uddannelsesinstitutionen efter uddannelsespraktikken.

Uddannelsespraktikken baseres bl.a. på:

- Individuelle læringsplaner.
- Uddannelsespraktik af fleksibel varighed.

3.11.2. Erhvervspraktik

I målgruppen er der deltagere med sporadisk eller ingen erhvervs erfaring. Erhvervspraktikken giver mulighed for at afklare de mere branchespecifikke kompetencer, der er med til at kvalificere uddannelsesvalg og lette overgangen til den formelle uddannelse. Desuden

giver den deltageren en fornemmelse for virksomhedskultur, hvorved de sociale og kommunikative kompetencer udfordres.

Erhvervspraktik kan også have relevans for deltagere, der ønsker at skifte branche, og for deltagere, der ønsker at forfølge en drøm og har brug for mere konkret viden om, hvad arbejdet indeholder, inden de endeligt beslutter sig for en uddannelse.

Før praktikken udarbejdes en praktikaftale samt en observationsguide i samarbejde med virksomheden. Praktikaftalen indeholder tidsramme og arbejdsområde i praktikken, mens observationsguiden retter fokus på de kompetencer, som deltageren selv mener at være i besiddelse af og ønsker dokumenteret og anerkendt. Efter praktikken sker der en tilbagemelding i henhold til observationsguiden fra virksomheden til praktikant og vejleder.

Erhvervspraktikken bygger på:

- Praktikaftale og observationsguide.
- Erhvervspraktik af fleksibel varighed.

3.12. Faglig og personlig støtte

Gennem hele IFU-forløbet skal der være tilbud om ekstra støtte til de deltagere, der måtte have behov for det. Det kan være i en periode, i forbindelse med bestemte fag og emner eller i funktionen "livscoach"/"voksenven"/"mentor"/"onkel" for de deltagere, der har brug for en hjælpende hånd i en vanskelig overgangsfase. Dette tilbud rækker ud over forløbet på IFU og bliver derved en menneskelig brobygger mellem IFU og den efterfølgende uddannelsesinstitution eller arbejdsplads.

Støtten kan have karakter af:

- Studiecafé og/eller IFU-tilpasset studenterrådgivning.
- Lektiehjælp.
- Individuelle vejledningssamtaler.
- Mentoring under det formelle uddannelsesforløb.
- IFU klub eller netværk for afsluttede deltagere.

3.13. Fag og emner

Læringsaktiviteter i forhold til fag og emner kan – afhængigt af deltagergruppens størrelse – tilrettelægges på hold, emne- og projektorganiseret på tværs af hold eller i mindre grupper som studiekreds- eller klubaktivitet.

Fag og emner vælges, kombineres og integreres med udgangspunkt i, at de skal understøtte den enkeltes mål med IFU-forløbet.

3.13.1. Fag

I det omfang, den enkelte deltager har behov for det, tilbydes der undervisning i forskellige fag. Det kan være grundlæggende fag på FVU-niveau og/eller på niveau med folkeskolens afgangsprøve i overensstemmelse med de gældende bekendtgørelser og undervisningsvejledninger i fagene. Deltagerne opfordres og motiveres til at tage uddannelsens afsluttende prøver.

Der kan også gives tilbud indenfor genren praktisk/musiske fag, da det er veldokumenteret, at netop disse fag i høj grad understøtter effektiv læring, bidrager til at udvide mulighedsrummet og fungerer som en genvej til læringsmotivation.

De tilbudte fag kan fx være:

- Dansk.
- Matematik.
- Engelsk.
- IT.
- Kreative fag.
- Kropslige fag.
- Musiske fag.
- Kunstneriske fag.

3.13.2. Andre fag

Hvis forløbet er tilrettelagt med sigte på uddannelse indenfor et brancheområde, skal der indgå branchespecifikke fag. Fagene aftales og planlægges så vidt muligt i samarbejde med relevante uddannelsesinstitutioner og kan eventuelt gennemføres af undervisere fra de pågældende uddannelsesinstitutioner.

Hvis forløbet er tilrettelagt som en forberedelse til uddannelser indenfor særlige brancher, hvor der er flere uddannelsesmuligheder med optagelsesbestemmelser, som forudsætter bestemte produkter eller færdigheder, kan IFU-forløbet tilrettelægges, så dette arbejde understøttes.

3.13.3. Alment dannende fag

De alment dannende fag skal initiere en personlig udvikling, der har læring som en del af den fremtidige identitet. De alment dannende fag fungerer som refleksionsrum, hvor deltagerens viden og erfaringer kommer i spil og bidrager til en tilblivelsesproces, så deltagerne opnår en vis robusthed, der er afgørende for succes i identitetsarbejdet og for at opnå fysisk og psykisk styrke til at vælge nye mønstre. Der lægges vægt på de demokratiske perspektiver i disse fag, der bl.a. kan omfatte:

- Fysisk og psykisk sundhed.
- Kultur.
- Uddannelses- og arbejdspladskultur.
- Kommunikation, samarbejde og netværk.
- Samfundsborgerens muligheder og ansvar.

3.14. Opfølgning og overgangsstøtte

Formålet med IFU er at mindske frafaldet på uddannelserne, få flere i gang med uddannelse og via realkompetenceafklaring bane vejen for en bedre forankring hos den enkelte som medarbejder og samfundsborger. Derfor slippes deltagerne ikke helt, når de er færdige med deres forløb på IFU. Vejlederen er fortsat til rådighed gennem indgangen til den nye verden med rådgivning og vejledning, så overgangen bliver glidende.

Opfølgningen fungerer som en forlængelse af forløbets progression, så der opnås en rød tråd, der rækker ud over det konkrete forløb. Hensigten er at understøtte deltagerens integration i en uddannelse eller på en arbejdsplads gennem den første periode. Vi ved, at der også efter et IFU-forløb vil være en risiko for frafald, og derfor åbner opfølgningen mulighed for en midlertidig tilbagevenden til IFU eller en periode med delvis tilknytning til IFU, såfremt deltagerens parathed viser sig ikke at være optimal ved udslusningen. Det er bedre at gå to skridt frem og et tilbage end at starte fuldstændig forfra.

Opfølgningen varierer fra deltager til deltager, men overordnet er følgende gældende:

1.-3. måned:	Ugentlig opfølgning.
4.-6. måned:	Opfølgning efter behov men minimum en gang om måneden.
7.-12. måned:	Opfølgning i netværk eventuelt som klubaktivitet i "IFU-klubben".

Kapitel 4: Dokumentation og evaluering af IFU-forløb

For at kunne dokumentere IFU-forløbets værdi for såvel myndigheder som deltagere og samtidig sikre data, der giver IFU-udbydere mulighed for at fastholde og udvikle kvaliteten i uddannelsen, evalueres på følgende områder:

Dokumentation af resultater:

Resultater i forhold til IFU-forløbets mål.

Interne resultater herunder dokumentation af deltagernes egne kompetencer.

Evaluering:

Deltagertilfredshed med undervisning og læringsmiljø.

Deltagernes egen vurdering af deres udbytte igennem kvalitativ evaluering.

For begge områder fastsættes minimumsstandarder for dokumentation, og på baggrund af disse udformer hver IFU-udbyder selv sine dokumentations- og evalueringsskemaer. Målet er, at hver enkelt IFU-udbyder kan følge sine egne resultater, samtidig med at det bliver muligt at opgøre resultater for hele IFU-området.

(Hvis IFU opnår godkendelse i Undervisningsministeriet og får taxameterfinansiering, overvejes det at indføre et fælles, internetbaseret evalueringssystem.)

4.1. Dokumentation af resultater

Der er endnu ikke udarbejdet et fælles dokumentations- og evalueringsskema, hvorfor den efterfølgende beskrivelse skal ses som ufærdigt oplæg til dette.

4.1.1. Resultater i forhold til IFU-forløbets mål

Spørgeskemaet indledes med fakta oplysninger, som registreres ved optagelse og indslusning på IFU. Oplysningerne omfatter deltagerens alder (under 25 år eller over 25 år), køn, skolemæssig baggrund, forsørgelsesgrundlag, etnicitet og mål med forløbet (uddannelse, realkompetencevurdering etc.). På spørgeskemaet skal ligeledes være faktaoplysninger om selve forløbet i form af forløbstype, længde, målgruppe, godkendelsesinstans og samarbejdspartnere

Herefter følger spørgsmål om resultatet ved afslutningen af forløbet. Spørgsmålene skal besvares med ja/nej:

- Påbegyndt formel uddannelse?
- Påbegyndt eller fortsat opkvalificering rettet mod uddannelse?
- Bestået prøve på FVU-niveau?
 - Hvis ja, hvilke fag?
- Bestået prøve på folkeskolens afgangsniveau?
 - Hvis ja, hvilke fag?
- Opnået kompetencebevis gennem realkompetencevurdering?
- Opnået uddannelsesbevis gennem realkompetencevurdering?
- Påbegyndt job?
- Andet IFU-relevant resultat (eksempelvis yderligere opkvalificering rettet mod uddannelse)?
 - Hvis ja, hvilket?

4.1.2. Interne resultater og dokumentation af deltagernes viste og opnåede kompetencer

Spørgeskemaet relaterer sig til ovenstående og kan eventuelt være en forlængelse af ovenstående skema eller et supplement, hvor man, hvis der svares nej til de forskellige

spørgsmål, forklarer, hvad deltageren er parat til, ansøger om og/eller er i gang med. Nogle af resultaterne kan fx være:

- Deltageren har gennemført en afklaring af ressourcer og realkompetencer.
- Deltageren har fået en beskrivelse af sine nuværende ressourcer og realkompetencer.
- Deltageren har fået samling på al tilgængelig og relevant dokumentation for sine formelle og ikke-formelle kompetencer.

Resultatmålingen kan følges op med tilsvarende spørgsmål efter 3 eller 6 måneder for at undersøge, om deltagerne fortsat forfølger deres mål og plan.

4.2. Evaluering

Evalueringen udformes som et spørgeskema, hvor deltagerne skal forholde sig til en række udsagn og tilkendegive niveauet af tilfredshed på en skala fra 1-10, hvor 1 er meget utilfreds, og 10 er meget tilfreds. Alternativt kan anvendes en skala på fem niveauer: meget tilfreds, tilfreds, nogenlunde tilfreds, utilfreds, meget utilfreds.

Tilfredshedsmålingen kan gennemføres af deltagerne to og to sammen, hvis det er nødvendigt af hensyn til målgruppen.

4.2.1. Deltagertilfredshed med undervisning og læringsmiljø

Spørgeskemaet udformes som en række udsagn eller spørgsmål, der indkredser følgende områder:

- Information om forløbet inden start.
- Indslusningsforløbet og modtagelsen.
- Undervisningen og underviserne.
- Vejledningen og vejlederne.
- Undervisningsmaterialer (kan udelades, hvis der ikke er konkrete materialer).
- Fysisk miljø og lokaler.
- Socialt miljø og fællesskab.
- Trivsel.
- Udslusning og overgang til det nye.
- Helhedsbetragtning - forløbet alt i alt.
- Eventuelt et fritekst-felt til yderligere kommentarer.

4.2.2. Deltagernes egen vurdering af deres udbytte – kvalitativ evaluering

Spørgeskemaet retter sig mod deltagernes udviklingsmål i forhold til deres eget udgangspunkt og deres egne læringsplaner. I denne kvalitative evaluering skal deltagerne anvende det materiale (dagbog, logbog, mindmap eller lignende), som løbende er fremkommet i vejledningsprocessen. Spørgeskemaet udformes som en række udsagn eller spørgsmål, der indkredser følgende områder:

- Udbytte i forhold til personlige mål og læringsplan.
- Udbytte i forhold til at fortsætte i uddannelse.
- Udbytte i forhold til motivation for læring.
- Udbytte i forhold til afklaring af realkompetencer.
- Udbytte i forhold til den faglige undervisning.
- Udbytte i forhold til nye udfordringer.
- Udbytte i forhold til selvindsigt.
- Udbytte i forhold til selvværd og selvtillid.
- Egen indsats.
- Eventuelt et fritekstfelt til yderligere kommentarer.

Litteratur, artikler, links mv.

Læring, Knud Illeris, Roskilde Universitetsforlag 2007.

Mønsterbrydende læringsrum i folkeoplysningen - motivation skabes i samarbejde, v/ Steen Elsborg og Steen Højrup Pedersen, maj 2009.

Kan downloades på:

<http://www.dfs.dk/media/115656/mønster%20dpu%20rapport%20-%20endelig.pdf>

Unge uden uddannelse, Ulla Højmark Jensen m.fl. foredrag/pp.

Kan downloades på:

www.pro-erhverv.dk/download/extra/foredrag.ppt

Det er sgu ikke lige mig, Arbejdspapir 5, vidensopsamlingen om social arv, Ulla Højmark Jensen 2003.

Kan downloades på:

<http://www.ug.dk/Videnscenter%20for%20vejledning/Forside/Bibliotek/Bibliografi/Vejledte/Vejledte.aspx>

Vejledning og Folkeoplysning, Udviklingsprojekt 2006-2007, Foreningen af daghøjskoler i Danmark.

God praksis i daghøjskolevejledningen, et casekatalog.

Kan downloades på:

<http://www.daghojskoler.dk>

Flytter det noget? Udviklingsprojekt om progression, vejledning og folkeoplysning.

Daghøjskoleforeningen 2008.

Cases, sammenfatning.

Kan downloades på:

<http://www.daghojskoler.dk>

AOF Forskole til formel uddannelse - "lysten til at lære skal genfindes".

Erfaringer fra en række forskoleforløb, samlet til "best practice" for kommende forskoler.

AOF Danmark 2008.

Kan rekvireres ved henvendelse til: Konsulent Kirsten Flyvholm, AOF Danmark,

Mail: kflyvholm@aof-danmark.dk eller telefon 8892 7573.

Realkompetenceprocessen i et helhedsperspektiv – artikel.

Rie Thomsen, PhD-stipendiat ved DPU, og Randi Jensen, Daghøjskoleforeningen 2007.

Kan downloades på:

<http://www.dfs.dk/realkompetence/folkeoplysningensaktiviteterogpublikationer.aspx>

Fokus på realkompetence – artikel.

Agnethe Nordentoft, Dansk Folkeoplysnings Samråd, og Randi Jensen, Daghøjskoleforeningen.

Kan downloades på:

<http://www.dfs.dk/realkompetence/folkeoplysningensaktiviteterogpublikationer.aspx>

Redskaber og metoder til afklaring og dokumentation af realkompetencer

- Undervisningsministeriets "Min kompetencemappe", www.minkompetencemappe.dk kan anvendes som afklarings- og dokumentationsredskab. I "Min kompetencemappe" kan indsamlet dokumentation opbevares elektronisk (elektronisk portfolio) og hentes frem efter behov.
- Særligt til afklaring og dokumentation af generelle og personlige kompetencer er Undervisningsministeriets realkompetenceredskab til den tredje sektor, der er en del af "Min kompetencemappe", velegnet. www.realkompetence-folkeoplysning.dk
- Arbejdsevnetodens ressourceprofil kan være et andet relevant hjælperedskab især for de voksne deltagere, der måske allerede kender til dette redskab.
Se mere på:
<http://www.arbejdsevnetode.dk/>